

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Norbutayeva Dilafruz
Abdurasulovna.

T. N. Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari
ilmiy tadqiqot institute mustaqil izlanuvchisi,
dilafruznorbutayeva84@gmail.com +998.97 433 80 47

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARNING DIZAYNERLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA «TIKUVCHILIK BUYUMLARINI KONSTRUKSIYALASH VA MODELLASHTIRISH» FANING TUTGAN O'RNI.

Annotatsiya: Mazkur maqolada, bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarning dizaynerlik kompetensiyasini rivojlantirishda «Tikuvchilik buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish» fanining roli va ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: dizayn, model, konstruksiyalash, modellashtirish, texnologiya, kreativlilik, dizaynerlik kompetensiyasi, badiiy loyihalash.

Maxsus fanlar tarkibiga kiruvchi "Tikuvchilik buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish" fani dizaynerlik faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Tikuv buyumlari bo'yicha moxir konstruktor bir vaqtning o'zida bir nechta sifatlar egasi: rassom, kreativ fikrlovchi, o'z g'oyalarini eskizda, gazlamada amalga oshirishga qodir, shuningdek, kiyim orqali odamlarga o'zlarining ichki fazilatlarini namoyon etishga yordam beradigan psixolog, hamda ma'lum darajada rejissyor bo'lib, mijozga har safar yangi obraz, yangi rol taklif qila oluvchi bo'lishi lozim.

Dizayn – badiiy loyihalashning bir turi bo'lib, buyumlar muhitini qulaylik, tejamkorlik va go'zallik tamoyillarini birlashtirgan holda yaratishga xizmat qiladi.

Dizayn (ingl. design – loyiha, chizma, rasm) – narsalar muhitining estetik va funksional sifatlarini shakllantirish maqsadiga qaratilgan loyihalash faoliyati turlarini ifodalovchi tushuncha.

Dizayner esa – kuchli rassom va loyihachidir. Tikuvchilik buyumlarini loyihalash bilan shug'ullanadigan kishi o'z faoliyatining pirovardida chiroyli buyum yaratishga harakat qilar ekan, birinchi navbatda, mazkur buyumning estetik qiymati

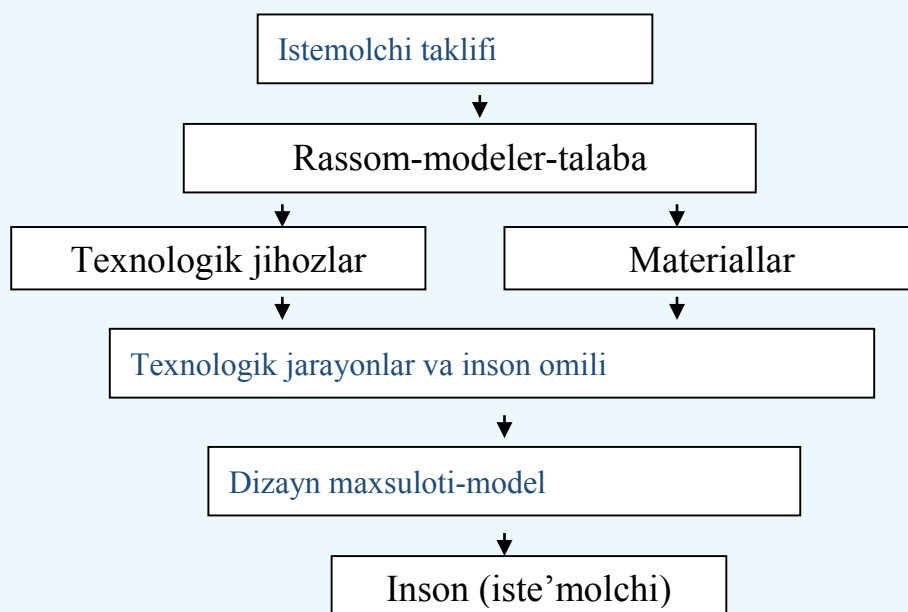

nimadan iborat ekanligini bilishi lozim. Dizaynerlikning maqsadi va natijasi iste'mol buyumlarini yaratish bo'yicha faoliyat shakllaridan biri bo'lib, buning natijasi sifatida aynan shu iste'mol buyumlari namoyon bo'ladi.

Har qanday badiiy asar, shu jumladan, badiiy-loyihalash faoliyati mahsulotlari ham iste'molchiga yaratuvchilar singdirgan ma'naviy axborotni uzatadi, rassom-dizayner bilan iste'molchi o'rtasida o'ziga xos muloqotni vujudga keltiradi. Natijada yaratilgan asar (buyum) o'z "tiliga" ega, o'zi haqida "so'zlovchi" mahsulot bo'lib qoladi.

Shunday qilib dizayn (badiiy loyihalash)ga nafaqat texnik va badiiy-estetik jihatlariga ko'ra, balki insonlarning ijtimoiy hayotda o'zaro muloqotini tashkillashtirishning muhim vositalaridan biri sifatida uning kommunikativ jihatlariga ko'ra ham qarash zarur.

Badiiy loyihalashtirishning maqsadi – iste'mol buyumlarining mujassamlashgan tuzilishi va shakli orqali manfaatdorlik hamda badiiy vazifalarni amalga oshirishdir. Bunday tuzilma bifunksional tuzilma deb ataladi. Dizayn mahsulotlari ularning mohiyati va bifunksional tuzilmasidan, mahsulotning mohiyati esa, o'z navbatida manfaatdor va badiiy mazmunning yig'indisidan iborat. Talaba yangi badiiy asar – modelni yaratuvchi, ya'ni rassom-dizayner bo'lib, texnologik jihozlar va materiallardan foydalanib, dizayn mahsuloti – modelni yaratadi (1-shakl).

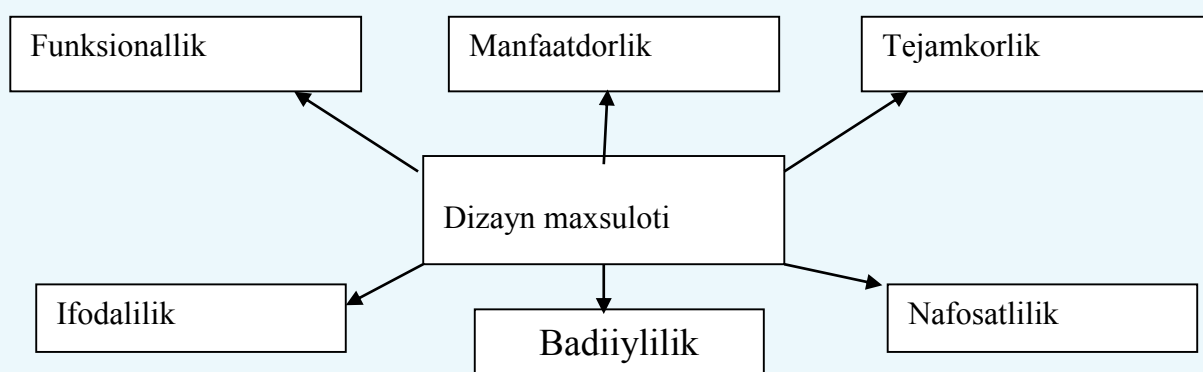
1-shakl. Dizayn mahsuloti – model yaratish tuzilmasi

Texnik loyihalashda mo'ljallangan vazifaga moslik va tejamkorlik jihatlari bo'lib, bunda konstruksiyaning qulayligini ko'zlab ish ko'rish nazarda tutiladi, badiiy loyihalashda esa ifodalilik va estetiklik, ularning birikib ketishi orqali badiiy shakl ta'minlanadi. Shuning uchun ham dars jarayonida talabalarga avval tikuvchilik buyumlarini loyihalash va modellashtirish jarayonida buyumning asos chizmasi loyihasidan ma'lumot berilishi, undan so'ng buyumni texnik loyihalash, ya'ni modellashtirish o'rgatilishi maqsadga muvofiq. Bunda, albatta, tikuvchilik

buyumining vazifasiga, model harajatining tejamkorligiga, buyumni loyihalashning maqbul usulidan foydalanilishga e'tibor berilishi, badiiy loyihalashda esa model nafosat nuqtai nazaridan ta'minlanib, ko'zda tutilgan badiiy shakl yaratiladi.

Muayyan modelni yaratishda uning funkcionalligi (2-shakl), ya'ni kiyilganda insonlar o'zlarini erkin tutishlari, bemalol harakat qila olishlari zarurligi, ularning modeldan manfaatdorligi, bu kiyim qomatning barcha kamchiliklarini yashirgan holatda go'zallashtirib ko'rsatishi, model yaratishda tejamkorlikka rioya qilinganligi, unga sarflanadigan xarajatlar ko'p bo'lmasligi, modelning badiiyligi – zamonaviyligi, nafosatlilik hamda qo'llanilgan bezaklarning ifodaliligiga e'tibor berish lozimligi talabalarga mashg'ulotlar jarayonida ta'kidlab turiladi. Shunda ishlab chiqarilgan mahsulot – model, iste'molchi talabini qondiradi.

2-shakl. Dizayn mahsulotiga qo'yilgan talablar tuzilmasi.

Texnologik ta'limni olib boradigan o'qituvchilarini tayyorlashda, ularga mutaxassislik fanlar turkimiga kiruvchi "Tikuvchilik buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish" fanini, kiyim modelini yaratishda uning dizaynini mukammal o'rgatish maqsadga muvofiq. Talabalar o'z mutaxassisliklarining mohir ustasi bo'lishlari uchun ularni konstruktorlik-texnologik prinsipi asosida rassom-modeler-texnologga qo'yiladigan kompleks talablar darajasida tayyorlash maqsadga muvofiq.

Rassom-modeler G.K.Hasanboevaning fikricha, "Modellashtirish – bu turli shakl va bichimdagi kiyim modelining konstruksiyasini ishlab chiqaradigan murakkab ijodiy jarayondir". Shuning uchun biror buyumni modellashtirishdan oldin turli shakl va bichimdagi modalar konstruksiyasini tuzilmoqchi bo'lgan asosiy konstruksiya bazasi ustida ishlash yoki shu asos bazasidan olish mumkin. Bu jarayon texnik modellashtirish deb ataladi. Texnik modellashtirish namunaviy konstruksiya asosini yangi model konstruksiyasi darajasigacha yetkaishdan iborat.

Kiyimning modelga xos xususiyatlari, ya'ni vitachkalar, koketkalar, bo'rtma choklarining holati; bo'ksa, bel, etak, bort, taqilma chiziqlari; cho'ntak, yoqa, burma chiziqlari tegishli detallar konstruksiyasi asosining chizmasiga ko'chiriladi.

Model chiziqlarining barchasini konstruksiya asosining chizmasida xuddi uning rasmidagidek joylashtirish kerak. Tanlangan modelga binoan modeldagi detalning yangi shakli detal andozani shartli bo'laklarga bo'lib, keyin u bo'laklarni surib, tipik vitochkalarini berkitish va ularni yangi holatga ko'chirish yo'li bilan hosil qilinadi.

Ayollar kiyimining yangi modelini ishlab chiqishda asosiy e'tiborni kiyim kompozitsiyasi va uning badiiy obraziga qaratish lozim. Kiyim kompozitsiyasi deganda, kiyimni tashkil qiluvchi barcha elementlar, kiyimning mazmunini ifoda etadigan birlikni barpo etish vositalari yordamida tuzib chiqilishi tushuniladi. Kiyimning mazmuni uning vazifasiga qarab belgilanadi. Ya'ni kiyim shaklining kompozitsiyasi uning mazmunini ochib berishga xizmat qilishi kerak. Tikuvchilik buyumini loyihalash va modellashtirish jarayonida talabdan kiyim kompozitsiyasini aniq tasavvur qilish talab etiladi.

Model yaratganda, nafaqat uning tashqi ko'rinishi, balki bu modelni tikish texnologiyasiga ham e'tibor berish kerak. Hozirgi kunda yengil sanoatda ish unumdorligini oshirishga, mahsulot sifatini yaxshilashga va inson qo'l mehnatini kamaytirishga qaratilgan, avtomatlashtirilgan zamonaviy texnologiyalar qo'llanilmoqda. Texnologik jarayonlarni to'g'ri tashkil qilish va boshqarish orqali buyumning zamonaviyligi, estetikligi hamda dizayni saqlanadi.

Shu jarayonlarni bajarish tartibini talabalarga yetkazishda an'anaviy va noan'anaviy dars berish usullaridan foydalaniladi. Oliy ta'lim tizimida tayyorlanayotgan bo'lajak o'qituvchilarga har tomonlama chuqur bilim berish, ularda izlanuvchanlik, intiluvchanlik, ijodkorlik malakalarini shakllantirish, har qanday sharoitda muammolar yechimini topishga o'rgatish oldimizda turgan asosiy maqsad va vazifalardandir.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni: <https://lex.uz>

2. Qurbonov N.Ya. Ijodkorlik kompetentligini maktab o'qituvchisida texnologik yondashuv asosida takomillashtirish // "Fanlarni o'qitishda innovatsion yondashuvlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Jizzax, 2019. – B. 127-129.

3. Abdullayeva Q.M. Tikuvchilik buyumlarini loyihalash va modellashtirish asoslari. - T.: TDPU, 2003.

4. Ибраимов Х. И. Креативность как одна из характеристик личности будущего педагога // Наука, образование и культура. – 2018. – №. 3 (27). – С. 44-46.

5. Ibragimovich, I. K., Kholboevna, I. F., Amrilloevich, I. A., & Rakhmonovich, U. S. (2021). PEDAGOGICAL ABILITIES OF A TEACHER, STRUCTURE AND DEVELOPMENT. 湖南大学学报 (自然科学版), 48(12).